



נשיא ומייסד  
הרב שאול ישראלי זצ"ל

# חמדת ימים HEMDAT YAMIM

## פרשת השבוע ויגש תשפ"ג

### ערבות הדדית ומשמעותה (חלק א')

הרב יוסף כרמל, ראש כולל 'ארץ חמדה'

ערבות נזכרת בתורה לראשונה בפרשיות: וישב, מקץ וויגש. בשלשתן הדברים קשורים דווקא ליהודה, שנמשל בפרשת ויחי לאריה וזכה למלכות. ננסה לברר מה פשר הדברים?

הערבות מופיעה שלש פעמים בפרשת וישב בסיפור ירידתו - נפילתו של יהודה, במעשה תמר: "...וַתֵּאמֶר אִם תִּפְתָּן עֲרֻבוֹן עַד שְׁלֹחַךְ... וַיֹּאמֶר מֶה הָעֲרֻבוֹן אֲשֶׁר אֶתֶן לָךְ... וַיִּשְׁלַח יְהוֹדָה... בְּיַד רֵעֵהוּ הַעֲדְלָמִי לְקַחַת הָעֲרֻבוֹן מִיַּד הָאִשָּׁה" (בראשית ל"ח יז-כ). בסופו של דבר הבטיח ערבון זה את חזרתו בתשובה של יהודה, על מכירת יוסף וגם על מעשה תמר: "וַתֵּאמֶר הֲכֵר נָא (באותה מטבע לשון שהוא השתמש כדי לרמות את אביו) לְמִי הַחֲתָמָה וְהַפְתִּילִים וְהַמָּטָה הָאֵלֶּה: וַיִּכַּר יְהוֹדָה וַיֹּאמֶר צְדָקָה מִמֶּנִּי" (יהודה הצדיק את שמו ומודה) (שם, שם כה - כו). בהודאתו הוא זוכה ללידת פרץ - אבי השושלת המלכותית ול"יהודה אִתָּה יוֹדֵף אֲחִיךָ... יִשְׁתַּחֲוּוּ לָךְ בְּנֵי אָבִיךָ: גֹּוֹר אֲרִיָּה יְהוֹדָה מְטַרְף בְּנֵי עֲלִיתָ... = ברכת ההנהגה (שם מ"ט ח-ט).

יהודה לא היה יכול לקבל את המלכות בלי יישום עקרון הערבות, המופיע שוב בפרשיות מקץ וויגש. עם התגברות הרעב, יהודה מציע לאביו להיכנע לדרישת יוסף, להוריד את בנימין מצרימה ולהביא שבר ממצרים. כדי לשכנע את יעקב, מזכיר יהודה את עקרון הערבות ונשען עליו: "אֲנֹכִי אֶעֱרְבֶנּוּ מִיַּד תְּבַקְשֵׁנוּ" (שם, מ"ג ט).

גם בפרשתנו מנסה יהודה לשכנע את יוסף, תוך הדגשת עיקרון חשוב זה: "כִּי עֲבָדְךָ עָרַב אֶת הַנֶּעַר מֵעַם אָבִי" (שם, מ"ד לב). בדברים אלה מכריז יהודה כלפי אחיו וגם כלפי אביו, כי בנין עם ישראל, על שנים עשר שבטיו, מבוסס על עקרון הערבות ההדדית. קבלת עיקרון הערבות ההדדית משמעותה פניית פרסה מהדרך של מכירת יוסף. רק חזרה בתשובה מלאה של יהודה, יכולה להבטיח שלטון שיאחד את עם ישראל. שלטון שמבין כי תפקידו הוא חיזוק הערבות, ולא פילוג האומה מחדש, שלטון בראשותו של יהודה תוך שותפות עם יוסף (עיינו בדברינו [לפרשת וישב ולפרשת מקץ](#) תשפ"ג).

אם דברינו צודקים, זכינו להבין עוד אזכור של הערבות. לפני שליחת דוד למלחמה עם גולית הפלישתי, נוקט ישי בלשון האומרת דרשני: "וַיֹּאמֶר יִשִׁי לְדָוִד בְּנֹו קַח נָא לְאַחִיךָ... וְאֵת אֲחִיךָ תִּפְקֹד לְשָׁלוֹם וְאֵת עֲרֻבְתָם תִּקַּח" (שמואל א פרק יז פסוק יז - יח). ישי משתמש בלשונו של יעקב אבינו כששלח את יוסף אליהם: "וַיֹּאמֶר לוֹ לָךְ נָא רְאֵה אֵת שְׁלוֹם אֲחִיךָ" (בראשית ל"ז יד) ובלשונו של יהודה זקנו "אֲנֹכִי אֶעֱרְבֶנּוּ".

כך הבין גם המדרש: "אמר ישי לדוד בנו, הרי השעה לקיים אותו הערבות של זקינד שערב את בנימין מיד אביו, שנאמר "אנכי אערבנו", אלא לך והוצא אותו מערבותו, שנאמר "ואת אחיך תפקוד לשלום ואת ערובתם תקח" (שם שם/שמואל א' י"ז/ יח), ואין ערובתם אלא ערבות, מה עשה דוד, הלך וקיים את הערבות, והרג את גלית. א"ל הקדוש ברוך הוא חייך כשם שנתת את נפשך על שאול, שהוא משבטו של בנימן, כשם שעשה יהודה זקינד על בנימן, שנאמר "ועתה ישב נא עבדך תחת הנער עבד לאדוני" (בראשית מ"ד לג), כך אני נותן בית המקדש בגבולך, ובגבול בנימין" (תנחומא פרשת ויגש סימן ח).

דוד, כזקנו יהודה, זוכה למלכות רק בגלל שהמשיך את דרכו של יהודה במימוש הערבות.

את משמעותה ההלכתית והרוחנית של הערבות, נברר, בע"ה בדברינו לפרשת ויחי. בינתיים נזכור ונזכיר, כי הערבות ההדדית, האחוה בין האחים ודרישת שלום כולם, היא הדרך לחזור אל ימי "גור אריה יהודה". רק מי שיראה בחיזוק ערבות זו את משימתו העיקרית הוא זה שיזכה לחזות בשבוע ד' ציון ובנין ירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות.

**השבוע נפרדנו משני רבנים חשובים: הרב אברהם לוי זצ"ל, שותפנו בלונדון, הרב הראשי (לשעבר) של קהילות הספרדים (ספניש-פורטוגז) בממלכה המאוחדת, שפעל עמנו להכשרת רבנים ודיינים עבור יהדות בריטניה, תוך שיתוף פעולה עם קרן מונטיפיורי. הרב לוי היה מנהיג בעל חזון ולהט לשמירת היהדות והפצת לימוד תורה וערכיה בדרכי נועם מתוך אהבה ואחריות לכלל ישראל. והרב חיים דרוקמן זצ"ל, שמסר את חייו ונפשו למען החינוך. בעם ישראל בארץ ובתפוצות, עמד בראש ישיבות אור עציון ורשת החינוך של ישיבות ואולפנות בני עקיבא. פעל ללא לאות למען יישוב ארץ ישראל בכל מרחביה, בדרכו של הראי"ה קוק ובנו הגרצ"י זצ"ל. נתפלל ששניהם יהיו מליצי יושר למען כלל ישראל וזכויותיהם הרבות יגנו על כולם. תהא נשמתם צרורה בצרור החיים.**

את משמעותה ההלכתית והרוחנית של הערבות, נברר, בע"ה בדברינו לפרשת ויחי. בינתיים נזכור ונזכיר, כי הערבות ההדדית, האחוה בין האחים ודרישת שלום כולם, היא הדרך לחזור אל ימי "גור אריה יהודה". רק מי שיראה בחיזוק ערבות זו את משימתו העיקרית הוא זה שיזכה לחזות בשבוע ד' ציון ובנין ירושלים כימי עולם וכשנים קדמוניות.

**השבוע נפרדנו משני רבנים חשובים: הרב אברהם לוי זצ"ל, שותפנו בלונדון, הרב הראשי (לשעבר) של קהילות הספרדים (ספניש-פורטוגז) בממלכה המאוחדת, שפעל עמנו להכשרת רבנים ודיינים עבור יהדות בריטניה, תוך שיתוף פעולה עם קרן מונטיפיורי. הרב לוי היה מנהיג בעל חזון ולהט לשמירת היהדות והפצת לימוד תורה וערכיה בדרכי נועם מתוך אהבה ואחריות לכלל ישראל. והרב חיים דרוקמן זצ"ל, שמסר את חייו ונפשו למען החינוך. בעם ישראל בארץ ובתפוצות, עמד בראש ישיבות אור עציון ורשת החינוך של ישיבות ואולפנות בני עקיבא. פעל ללא לאות למען יישוב ארץ ישראל בכל מרחביה, בדרכו של הראי"ה קוק ובנו הגרצ"י זצ"ל. נתפלל ששניהם יהיו מליצי יושר למען כלל ישראל וזכויותיהם הרבות יגנו על כולם. תהא נשמתם צרורה בצרור החיים.**

לע"נ הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד

### לעילוי נשמת

הרב ד"ר ג'רי האכבוים י"ח באדר ב' תשפ"ב	פרופ' ישראל אהרוני י"ד בכסלו תשפ"ג	מר משה וסרצוג כ' בתשרי תשפ"א	הרב יהושע רוזן ט"ו באדר א' תשפ"ב	הרב ישראל רוזן י"ג בחשוון תשפ"ח
מר שמואל וגבי אסתר שמש י"ז בסיוון / כ' באב	מר זליג וגבי' שרה ונגרובסקי כ"ה בטבת תשפ"ב / י' בתמוז תשע"ד	מר יצחק טרשנסקי כ"ח באדר תשפ"א	גב' צפורה בת יונה דונייר נלב"ע י"ב אדר א'	מרת לאה מאיר כ"ז בניסן תשפ"ב
הרב אשר וגבי' סוזן וסרטייל ט"ז בכסלו / אלול תש"ף	ר' מאיר וגבי' שרה ברכפלד (שרה - ט"ז בטבת תש"ף)	הרב שמואל כהן שבט תשפ"א	הרב שלמה מרזל י' באייר תשע"א	בלהה בת ישראל מרמורש ז"ל א' מנחם אב תשפ"א
ר' אליהו כרמל וגבי' מלכה טויע כרמל ח' באייר תשע"ו / י"א במנחם-אב תשס"ט	ר' אברהם ומרת גיטה קליין י"ח באייר / ד' באב	הרב ראובן וחיה לאה אברמן ט' בתשרי תשע"ו / כ' בתשרי תשפ"ב	חיים לייב בן מיכאל קרייסל ב' שבט	לע"נ נפתלי בן שלמה מרמורש ז"ל כ"ז כסלו תשפ"ב
גב' גיולי קושיצקי י"ט באדר ב' תשפ"ב	לע"נ תמר ליכטנשטט האהובה, יהי זכרה ברוך			

Eretz Hemdah

ארץ חמדה, ע"ר

רח' ברוריה 2, ירושלים 91080 Bruriya St., Jerusalem

Tel: 02-5371485 info@eretzhemdah.org WWW.ERETZHEMDAH.ORG

הרב בצלאל דניאל – ראש תוכנית מורנו מבית 'ארץ חמדה'

## כלי שמאבד את ייעודו ונהפך למוקצה

בשבועות האחרונים עסקנו בהלכות מוקצה. העמקנו בנושא של מוקצה מחמת גופו. 'מוקצה מחמת גופו' כולל חפצים שאינם כלים ואינם אוכל. למדנו על ההקבלה בין ייעוד חפץ מהטבע לשימוש לבין הגדרת ל"ט אבות מלאכה (למעט מלאכת הוצאה, המכינה חפצים לשימוש מבחינת מיקומם בלבד, לכן הגמרא אומרת שהוצאה זו 'מלאכה גרועה'). ניתחנו את האופנים ההלכתיים לייעוד חפץ מהטבע לשימוש, וכך להוציאו מכלל החפצים המוקצים לנו בשבת. עד כאן התייחסנו לאדם המשתמש, כעת נעבור להיבט השני - של הכלי.

כאשר כלי נשבר, פעמים רבות אנו מפסיקים לחשוב עליו כ'כלי'. לדוגמא, אם אגרטל זכוכית נופל ומתרסק לאלפי רסיסים, אין אדם שיתייחס לרסיסים הללו כ'אגרטל'. מעתה מדובר בשברי זכוכית, שאינם משמשים לשום דבר. רסיסים אלו אינם כלים ואינם אוכל, ועל כן הם ישובו וייחשבו למוקצה (ודאי שאם הזכוכית השבורה עשויה להיות מסוכנת, או אפילו עלולה לפגוע במישהו, חובה לפנות אותה, גם בשבת, למרות שהיא מוקצה). אך פעמים רבות ההכרעה אינה עד כדי כך חד משמעית.

המשנה במסכת שבת (פרק יז משנה ה) מביאה מחלוקת בין רבי יהודה וחכמים מתי ניתן לראות בשבר הכלי 'כלי', במובן זה שהוא לא ייחשב למוקצה. לפי רבי יהודה, הכלי לא ייחשב מוקצה רק אם הוא יכול להמשיך לשמש בשימוש המקורי. בגמרא (שם דף קכד ע"ב) רבי יהודה מסביר שהקניית ייעוד חדש לכלי בשבת נחשבת ב"נולד", להולדת ייעוד חדש. בעומק רבי יהודה אומר שאין הבדל בין הקניית שימוש חדש לכלי בשבת לבין ייעוד עץ או אבן מהטבע לשימוש חדש. כפי שלמדנו בעבר, פעולה זו תיחשב מקבילה דרבננית לל"ט אבות המלאכה. שתיהן מכינות את הטבע לשימוש של האדם (ל"ט מלאכות נעשות פיזית, ואילו בהקשר של מוקצה זו הכנה תודעתית. אך בעומק הדברים מקבילים).

לפי חכמים אין דרישה שכזו. אם הכלי היה לפני שבת, וכעת, אחרי שהוא נשבר, הוא עדיין יכול לשמש לשימוש כלשהו, הוא מעולם לא הפך למוקצה.

ברם, הגמרא אומרת שאם זרקו את שבר הכלי לאשפה לפני שבת, הרי שבכניסת השבת הוא הוקצה משימוש, ולכן הוא נאסר כמוקצה, למרות שניתן למצוא לו שימוש.

מקרה מבחן מעניין הוא המקרה של מחטים.

האם מותר לטלטל מחט בשבת? מחט הוא כלי שמלאכתו לאיסור, ומותר לטלטלו לצורך גופו, כלומר לצורך שימוש בו. המשנה (שבת פרק יז, ב) אומרת שמותר לטלטל מחט בכדי להוציא בעזרתו קוץ. את הקוץ מוציאים, כמובן, בעזרת העוקץ שלה, החוד. הגמרא (שם קכ"ג ע"א) שואלת אם מותר לטלטל מחט שבורה, שהחלק של הקוף, החור, נשבר ממנה. זה מקרה מבחן מעניין: מצד אחד, המחט שבורה. ייצור ורכישת מחטים היא, ללא ספק, בשביל תפירה. לא ניתן לתפור ללא קוף. אם כך, החפץ איבד את ייעודו, וזו מחט שאנשים רגילים לזרוק לאשפה. מצד שני, היתר לטלטל המחט מבוסס על שימוש במחט גם ללא קוף להוצאת קוצים. כל עוד החוד שימושי, היתר הטלטול בשבת לא אמור להתבטל. לכאורה יש כאן מתח בין היתרי כלי שמלאכתו לאיסור (המתירים לטלטל מחט בכדי להוציא קוץ) ובין הגדרת מוקצה (אם אנשים אינם מתייחסים למחט השבורה ככלי, הרי שאיבדה את שמה ומעתה היא מוקצה).

הגמרא מסיקה שמכיוון שאנשים רגילים להשליך את המחט לאשפה, היא כבר איננה כלי, והיא נהפכת למוקצה. מה שמעניין הוא שההיפך אינו נכון: פעמים שאדם מייצר מחט, ולפני שהוא מחורר את הקוף, הוא זקוק לחוד, ויחליט להשתמש במחט כמות שהיא. היחס של אנשים למחט שבורה שונה מהיחס של אנשים למחט שעדיין לא סיימו את הכנתה. הגמרא עומדת על ההבדל הזה, ואומרת שאכן אדם רשאי לקחת מחט שטרם חוררו אותה להוציא קוץ, אך אסור לקחת מחט שבורה, שכן המחט השבורה נחשבת ככלי שיצא מכלל שימוש, למרות שיתכן וחיצונית החפצים הללו זהים. (כמובן שאם מדובר בסיכה וכדו', שמראש עיקרה החוד, הדיון תלוי בקיומו של החוד בלבד).

מחלוקת ראשונים מעניינת עולה באשר לשאלה מתי המחט נשברה:

לפי בעלי התוספות, מדובר במחט שנשברה לפני שבת. מחט שנשברה בשבת אינה יכולה לאבד את הייעוד שלה באמצע השבת. בדומה להגדרות של הכנסת כלי לכלל שימוש לפני שבת, כך כלי לא יצא מכלל שימוש בשבת, אלא אם כן לא ניתן לזהות בו 'כלי כלל'. כלומר:

כל עוד לכלי יש שימוש שאנשים עשויים להשתמש בו, גם אם זהו אינו השימוש המקורי של הכלי, הכלי לא ייחשב למוקצה, בין אם הוא נשבר לפני שבת או בשבת.

אם לכלי אין אף שימוש (אגרטל שהתנפץ לרסיסים) – הוא מוקצה, בין אם נשבר לפני שבת או בשבת עצמה.

אם לכלי יש שימוש זניח, אך רוב האנשים היו משליכים אותו לאשפה – אם הוא נשבר לפני שבת, הוא נחשב מוקצה. אם הוא נשבר בשבת, הוא לא יוגדר מוקצה.

הריטב"א חולק על כך. הוא אומר שמחלוקת רבי יהודה וחכמים מתייחסת לשימוש רגיל של הכלי, בלבד. רבי יהודה אומר שהכלי צריך לשמש בייעודו המקורי. גם חכמים, האומרים שדי בכך שיעשה איזו מלאכה, דורשים שהשימוש לא יהיה שימוש זניח ובלתי חשוב. המחט ללא הקוף איננה משמשת כמחט בשום צורה. השימוש הוא אך ורק בעצם זה שיש לה חוד. אז זהו שימוש בחוד, לא במחט, ולכן חכמים מודים שאם המחט נשברה, בין בשבת ובין לפני שבת, מכיוון שאנשים רגילים להשליך אותה לאשפה, היא נהפכת למוקצה.

בשבוע הבא נחיד את הדברים עוד ונעסוק בהשלכות מעשיות של הדיון.

## הלכה פסוקה

### תקצירים מתוך פסקי דין - רשת בתי הדין 'ארץ חמדה גזית'

עורך: הרב הדיין עקיבא כהנא, חוקר במכון משפט והלכה בישראל

#### מנהל ישיבה שפוטר באמצע שנה

'ארץ חמדה גזית' קצרין / תמוז תשפ"ב / תיק מס' 82052

דיינים: הרב אורי סדן, הרב אחיה אמיתי, הרב טוביה שלמה בר אילן

**המקרה בקצרה:** התובע עבד אצל הנתבעת שהיא עמותה המפעילה ישיבה חינוכי, והנתבע 2 הוא מנהלה, משנת תש"פ, לאחר כמה שנים הוא התחיל לשמש כמנהל הישיבה, ונוצרו חיכוכים בינו לבין ראש הישיבה עד שבחודש דצמבר 21 התובע הפסיק את עבודתו בישיבה. בין הצדדים מחלוקת האם התובע פוטר או התפטר, בנוסף בין הצדדים מחלוקת האם הובטח לו שהוא יעבוד עד סוף שנת הלימודים תשפ"ב או שלא, והאם הוא מוגדר כעובד חינוך שאסור לפטרו באמצע שנה או כעובד מנהלה שניתן לפטרו באמצע שנה. בין הצדדים התקיימה פגישת גישור בפני בית הדין שבה הגיעו הצדדים להסכמה על המשך העסקתו של התובע בתפקיד אחר, אלא שהתובע חזר בו מההסכמות, וביקש שבית הדין יכריע במחלוקת. הנתבעים העבירו עד כה לתובע 18,000 ₪ עבור שכר עבודה מהפיטורין ועד מועד פגישת הגישור.

**פסק הדין בקצרה:** על הנתבעים לשלם לתובע 44,052 ₪ עבור שכר עבודה, פיצויי פיטורין והפרשות פנסיוניות.

#### נימוקים בקצרה:

##### 1. מעמדו המשפטי של התובע

התובע היה עובד של הנתבעת, אולם בין הדיינים ישנה מחלוקת האם חלים עליו כללי משרד החינוך שלא ניתן לפטרו באמצע שנה. לדעת הרוב בגלל שהצדדים התנו שלא יחולו על העסקת התובע כללי משרד החינוך, אלא הוא יחשב כעובד מנהלה, מותר לפטרו באמצע השנה. זאת, למרות שסוכם בין הצדדים על כך ששכרו יהיה כמו שכרם של עובדי הוראה. לדעת המיעוט, כיון שברור מהתנהגותם של הנתבעים שנתנו לתובע שכר לפי רפורמת עוז לתמורה, וכן במהלך הדיון אמרו שהם יודעים שהנתבע הועסק בתנאים זהים לעובדי הוראה, יש לנהוג בו כעובד הוראה. אמנם כיון שישנה אפשרות לפטר אנשים גם באמצע השנה אפילו כשהם מועסקים במשרד החינוך, ניתן היה לפטר גם את התובע.

##### 2. פיטורין באמצע תקופת העסקה

בין הצדדים היתה מחלוקת האם התובע פוטר או התפטר, בית הדין הכריע כי התובע פוטר ולא התפטר, וכתוצאה מזה הפיטורין לא היו חוקיים, משום שהנתבעת היתה מחויבת להעסיק את התובע ולשלם לו עד סוף התקופה. לפי ההלכה על מעסיק לשלם לעובד על עבודתו עד סוף התקופה שעליה הוסכם כפי שנאמר בגמרא (בבא מציעא עו ע"ב) ובשולחן ערוך (ח"מ שלג, א) כל הפחות כ'פועל בטל', כלומר, בניכוי עבור זה שהעובד לא נדרש לעבוד בפועל. הפוסקים כתבו ששכר זה הינו כ-50% מהשכר המלא (שו"ת רש"י רלט, ט"ז ח"מ שלג, ב ופד"ר ו עמ' 192), אולם נראה שבימינו הדבר השתנה והביטוח הלאומי מעריך את השכר כפועל בטל בשיעור 75% מהשכר המלא (אתר מרכז מידע רעות). אמנם, במקרים בהם הבטלה גורמת לפגיעה בכושר העבודה של העובד (כגון, בסבלים) על המעסיק לשלם שכר מלא (גמרא שם). לגבי מורה, כתב הרא"ש (בבא מציעא ו, ג) שהפגיעה בכושרו המקצועי בתקופת הבטלה מצדיקה תשלום מלא. אמנם, משו"ת הרמ"א (נ) עולה שיש להבדיל בין מי שעוסק בהוראה לתלמידים בפועל, לבין מי שעובד במוסד חינוכי, אך אינו מורה. במקרה שלנו התובע עבד כמנהל, ולכן מגיע לו שכר כפועל בטל בלבד. לכן על התקופה שלא עבד מגיע לתובע 75% מהשכר בלבד.

##### 3. משמעות הסכמת הנתבעים להחזיר את התובע לעבודה אחרת

כאמור, הנתבעת הסכימה להחזיר את התובע לעבודה במשרה אחרת, האם היה בכך די כדי לפטור אותה מתשלום הנתבעים מחויבים לפי הסכם העבודה לספק לתובע עבודה במהלך השנה, ולכן הם מחויבים לתת לו עבודה כמו זו שאלה נשכר, או קלה יותר (תוספתא בבא מציעא ז, ה). ערוך השלחן (ח"מ שלג, א) הוסיף שהמעסיק לא יכול לתת לעובד מלאכה אחרת, כשיש לו אפשרות לתת לו את המלאכה עליה סוכם איתו. הסיבה לכך היא שכל עובד שמח בעבודה שלו, ולכן אין להעביר אותו בלי סיבה טובה, ורק כאשר למעסיק יש סיבה טובה לשנות את עבודת העובד הוא רשאי לעשות כך. לדוגמה כאשר הסתיים הצורך בביצוע העבודה (שולחן ערוך ח"מ שלג, א) או לדעת חלק מהפוסקים כאשר המעסיק לא שבע רצון מהמקצועיות של העובד (ערוך השלחן ח"מ שלג, א), או משיקולי התייעלות (שו"ת רדב"ז א, רפה). הנתבעים הציעו לתובע לעבוד בישיבה בתפקיד אחר ללא חיכוך עם ראש הישיבה, אך התובע סירב. רוב הדיינים סברו שהעבודה שהוצעה לנתבע לא היתה 'קשה יותר', ולכן אפשר היה לחייבו לקבלה, ולכן יש לראות את התובע כמי שהתפטר ולא כמי שפוטר. לכן הוא לא זכאי לשכר על תקופה שבה היה יכול לקבל את העבודה החלופית. לפיכך, החל ממועד פגישת הגישור שבה הוצע לו להמשיך לעבוד בצורה אחרת הוא לא זכאי לשכר כלל.

##### 4. עובד שפוטר מעבודתו וקיבל דמי אבטלה, האם זכאי לקבל כ'פועל בטל'?

העובד פוטר מעבודתו וקיבל דמי אבטלה, כעת נשאלת השאלה האם יש לקזז את הסכומים שקיבל מביטוח הלאומי מהסכומים שבית הדין פסק שהמעסיק צריך לשלם?

בפסק דין ארץ חמדה גזית 76077 נפסק שיש לקזז סכומים שהתקבלו מביטוח הלאומי מחיוב המעסיק לשלם לעובד עבור זמן שלא עבד. בית הדין סבור שבמקרה דנן כיון שהפיטורין לא היו תקפים, ממילא העובד היה זכאי לקבל שכר ממעסיקו ושומה עליו להחזיר את דמי האבטלה. לכן אין זה פוטר את המעסיק מחובתו לשלם לעובד על הזמן שבו הפיטורין לא נעשו כדין.

#### למעבר לפסק הדין

# שו"ת במראה הבזק

(מתוך ח"י)

Texas, USA

טקסס, ארה"ב  
כסלו תש"פ

## הפרשת תרומות ומעשרות מפירות ארץ ישראל שיוצאו לחו"ל

### שאלה

האם צריך להפריש תרומות ומעשרות מפירות א"י שיוצאו לחו"ל?

### תשובה

יש בזה מחלוקת: יש פוסקים הסבורים שפירות ארץ ישראל שיוצאו לחו"ל פטורים מהפרשת תרומות ומעשרות, ויש הסבורים שהם חייבים. להלכה, ההנחה שלנו היא להפריש בלי ברכה, אולם למקילים יש על מי לסמוך.<sup>1</sup>

<sup>1</sup> המשנה במסכת חלה (פ"ב מ"א) אומרת:

פרות חוצה לארץ שנכנסו לארץ חייבים בחלה. יצאו מכאן לשם: רבי אליעזר מחיב, ורבי עקיבא פוטר.

הרמב"ם (בפירוש המשניות שם) גרס: "בחלה ובמעשרות", ולפי זה יוצא, שישנה מחלוקת תנאים האם פירות א"י שהוצאו לחו"ל חייבים במעשרות.

מחלוקת זו בין ר' אליעזר לר' עקיבא הובאה גם בספרי (במדבר טו, יח), וגם שם יש מחלוקת גירסאות אם המחלוקת היא רק בחלה או גם במעשר, כאשר בכת"י המצויים בידינו (ברלין, אוקספורד, רומי ולונדון) הגירסא היא רק לגבי חלה, ואילו בדפוס ונציה שהוא הדפוס הראשון, הובאה המחלוקת גם לגבי מעשר.

רמב"ם (הלי' תרומות פ"א הכ"ב) הכריע להלכה כשיטת ר' עקיבא:

פירות א"י שיצאו חוצה לארץ פטורין מן החלה ומן התרומות ומן המעשרות, שנאמר: "אשר אני מביא אתכם שמה שמה", אתם חייבין, בח"ל פטורין.

ראב"ד (שם) כתב, שמכל מקום הפירות חייבים בתרומות ומעשרות מדרבנן.

השו"ע (יו"ד סי' שלא סעיף יב) פסק כרמב"ם, שהפירות פטורים מתרומות ומעשרות.

האחרונים נחלקו, האם הפטור מתרומות ומעשרות נאמר גם כאשר המירוח (=השלב המחייב במעשרות) נעשה בא"י, או רק כאשר הפירות יצאו לחו"ל עוד לפני המירוח. הרדב"ז (על הרמב"ם שם), המלי"ם (שם) ואחרונים נוספים, כתבו שפשוט שהפטור מתרומות ומעשרות הוא כאשר הפירות רק גדלו בא"י, אבל אם גם התמרחו בא"י וכבר התחייבו במעשרות, אין אפשרות שהם יחזרו ויפטרו מחיוב הפרשה, ולכן חייבים להפריש מהם תרומות ומעשרות, אפילו אם הוצאו אח"כ לחו"ל. וכן כתב בשו"ת המבי"ט (ח"ב סי' קצו):

פירות ארץ ישראל שיצאו חוצה לארץ פטורין וכו', דכתיב: "שמה" – שמה אתם חייבים, בחוצה לארץ פטורין. נראה דהיינו כשיצאו קודם מירוח, דאם נתמרחו על ידי ישראל בארץ ישראל, הווי טבל, ולא פקע טבל איסוריה וחיוביה דמיתה.

### הוצאתו חוצה לארץ

גם מדברי הראב"ד עצמו בהשגתו הנ"ל, עולה שברגע שהיה מירוח של הפירות בא"י, שוב יש חיוב הפרשה מן התורה אפילו אם הפירות יצאו לחו"ל לאחר מכן.

לעומת זאת, הבי"ח (יו"ד סי' שלא) לא קיבל חידוש זה, וכתב: "שאין לחלק בין נקבעו למעשר בארץ ישראל, בין לא נקבעו, לעולם פטורין, מדרשה דקרא, שנאמר: 'אני מביא אתכם שמה' – שמה אתם חייבין, בחוץ לארץ פטורין". וכן דעת אחרונים נוספים.

להלכה, כיוון שיש בזה דעות שונות, נראה שיש להפריש תרומות ומעשרות ללא ברכה.

שו"ת יביע אומר (חלק י יורה דעה סי' מו, הובא גם בחזון עובדיה על תרומות ומעשרות) כתב שלא צריך להפריש תרומות ומעשרות באופן כזה, מכמה טעמים:

א. ייתכן שהפירות הם מתוך חלקים בא"י שכלל אינם חייבים במעשרות (כי לא כבשום עולי בבל).

ב. הראב"ד אמנם סבר שבכל מקרה יש חובה להפריש מדרבנן, אבל כאמור לעיל, השו"ע לא קיבל את דבריו אלא פסק כרמב"ם.

ג. הרמב"ם והשו"ע התנסחו באופן גורף, וכתבו שפירות שיוצאו לחו"ל פטורים מתרומות ומעשרות, ואף על פי שחלק מהאחרונים כתבו שאם הפירות התמרחו בא"י, אז שוב חיוב תרומות ומעשרות אינו פוקע מהם, אך דבריהם מחודשים מבחינת פשטות לשון הרמב"ם והשו"ע, ובנוסף, אחרונים אחרים חלקו על כך, והסבירו את הרמב"ם כפשוטו. בנוסף, מצאנו מציאות שונות שבהן פירות התחייבו בתרומות ומעשרות ולאחר מכן נפטרו, ולכן דברי האחרונים שפשוט שלאחר שהפירות כבר התחייבו בתרומות ומעשרות, שוב אין ההוצאה לחו"ל פוטרם, אינם מוכרחים. עוד ייתכן שזוהי גזירת הכתוב המיוחדת שהובאה בספרי, שלמרות שהפירות התחייבו במעשרות, אעפ"כ פטורים מלעשר אם אוכלים אותם בחו"ל.

ד. יש סוברים, שאם המירוח של הפירות בא"י היה מלכתחילה על מנת להוציאם לחו"ל, גם האחרונים שחייבו במירוח בארץ יודו לפטור (וכן כתב הגרא"ה קוק בשו"ת משפט כהן סי' מו). אמנם החזון איש (זרעים דמאי סי' טו ס"ק ד) חלק על סברא זו, וכתב שמדובר ביתורה חדשה, אך היביע אומר כן צירף את זה כשיקול להקל.

ה. הירושלמי (מעשרות פ"ה ה"א, ע"פ תוספתא מעשרות פ"ג ה"ט) אומר שמי שעוקר שתילים שלו כדי לנוטעם בחו"ל ולהפקיעם מידי מעשר, חייב במעשרות. מכאן מוכיח החזון איש (שם) שהוא הדין למקרה שלנו, שכיוון שכבר התחייב במעשרות בא"י, שוב אינו יכול להוציא את הפירות לחו"ל ולהפקיעם מחיוב מעשר. היביע אומר דוחה את ראייתו, שכן

- דברי הירושלמי שייכים רק כשיש עילה לקנוס אותו על שמפקיע עצמו מן המעשר. נראה שכוונתו שקנסו רק כאשר מעביר לחו"ל את השתילים עצמם ולא רק את הפירות.
- ו. הרמב"ם בתשובה קכט (או קלב) כתב, שחיוב המעשרות הוא דווקא במקום צמיחת הפירות, וכך הוכיח הרב צבי פסח פרנק (הר צבי חידושים עמ' קלג) גם מספר החינוך (מצווה עב), שכתב על מצוות מלאתך ודמעך לא תאחר, שהמצווה נוהגת דווקא בא"י, ומשמע שבחו"ל פטורים אפילו אם הגיעו לשם פירות א"י.
  - ז. יש עוד דיוקים מן הרמב"ם לכך שהקל, שכן המשנה (דמאי פ"ב מ"א) אומרת: "וואלו דברים מתעשרים דמאי בכל מקום", אבל הרמב"ם, כשפסק את המשנה הזו (הלי מעשר פי"ג ה"ד), כתב שמתעשרים בכל א"י וסוריא, ומשמע שבחו"ל תמיד פטורים מלעשר אותם.
- לעומת שיטת היביע אומר, שו"ת אגרות משה כתב שדעת כל האחרונים שאם הפירות יצאו לאחר מירוח, חייבים בתרומות ומעשרות. מרן הגר"ש ישראל דן בזה (חוות בנימין סי' ג אות ב) וכתב למעשה (שם אות ג), שיש לחוש לשיטת הראב"ד ולהפריש תרומות ומעשרות גם ממה שיצא לחו"ל קודם גמר מלאכה. לכן כתבנו למעשה, שיש להפריש תרומות ומעשרות ללא ברכה, אם כי המקל יש לו על מי לסמוך.

[ניתן ליצור קשר עם הכותבים דרך: info@eretzhemdah.org](mailto:info@eretzhemdah.org)

בשם צוות המשיבים ובברכת התורה,  
הרב משה ארנרייך      הרב יוסף כרמל  
ראשי הכולל

**חברי הועדה המייעצת:**  
הרב זלמן נחמיה גולדברג  
הרב נחום אליעזר רבינוביץ

**יועצים מדעיים:**  
הרב פרוי אברהם שטינברג  
הרב פרוי דרור פיקסלר  
הרב פרוי נתן קלר

**מתפללים לרפואתם השלימה של:**

טל שאול בן יפה ר' יצחק בן בריינדל גיטה חוה ראנלה בת פילא משה בן רחל אריה יצחק בן גאולה מרים	ניר רפאל בן רחל ברכה מאירה בת אסתר הילה צפנת בת שרה טובה יוסף בן אורית הילל בן תמר שפרה	עובדיה בן אסתר מלכה נטע בת מלכה רבקה בת שרה בלה ירחמיאל בן זלאטה רבקה חיים מרדכי פרץ בן אסתר מלכה
---------------------------------------------------------------------------------------------------------	-----------------------------------------------------------------------------------------------------	---------------------------------------------------------------------------------------------------------------

בתוך שאר חולי עם ישראל

הספר משטר ומדינה בישראל על פי התורה (4 כרכים) מאת הרב נפתלי בר אילן, יצא לאור בעריכה חדשה בהוצאת מכון "ארץ חמדה" הספר מתמודד עם אתגרי השעה הניצבים בפני המדינה היהודית העצמאית ע"י ניתוח ובירור מקיפים במקורות. בין הנושאים הנדונים - משטר דמוקרטי ומלוכני, שלטון החוק, הפרדת רשויות, ביקורת שיפוטית, טוהר השלטון, מדיניות פסקלית ומוניטרית, שירותי רווחה, סל תרופות, איכות הסביבה, משפט בינלאומי, אמנת ג'נבה, כבוד האדם וחירותו, פיתוח האישיות, זכויות אזרח ועוד ועוד. זכה בפרס הרב קוק ובפרס הרב ישראלי של מכון ארץ חמדה.



<p>לע"י <b>שלמה דוד בן זלמן ושרה</b> אבנית ז"ל נלביע סיון תשע"ט</p>	<p>לע"י רבי <b>יעקב ז"ל</b> בן <b>אברהם ועיישה ונחה</b> בת <b>יעיש ושמחה</b> סבג</p>	<p>לע"י <b>גב' לוריינ</b> <b>הופמן ז"ל</b></p>	<p>לע"י <b>חיים משה בן</b> <b>קוקה יהודית</b> כהן ז"ל נלביע ז' בתשרי תשע"ח</p>	<p>לע"י <b>סוזי בת עליזה</b> כהן ז"ל נלביע כ"ד בחשוון תשע"ח</p>
---------------------------------------------------------------------------------	--------------------------------------------------------------------------------------------------	--------------------------------------------------------	--------------------------------------------------------------------------------------------	-----------------------------------------------------------------------------

לע"י הנופלים במערכה על הגנת המולדת הי"ד